

A TC 9 (számítógépek és a társadalom) alapvető célja a számítógépnek és alkalmazásának, ill. a számítógép és társadalom kölcsönhatásának vizsgálata, s ennek révén

- az információfeldolgozás alkalmazása az életszínvonal emelése érdekében;
- társadalmi vonatkozású technikai rendszerek fejlesztésének elősegítése;
- káros következmények és ezek lehetőségeinek elkerülése.

A Bizottság figyelembe veszi a hasonló témában tartott bécsi konferencia ajánlásait:

a) szakemberek kapcsolatai révén a kölcsönös megértés és az interdiszciplináris együttműködés erősítése;

b) a számítógépek társadalmi hatására vonatkozó kutatási eredmények gyűjtése, értékelése és terjesztése;

c) az informatikai oktatás színvonalának emelése társadalomtudományi és általános emberi szempontok érvényesítésével;

d) olyan alapvető témák megvitatása, mint pl. az egyéni jogok védelme az egyénre vonatkozó adatok jogtalan felhasználása ellen, fokozott információs részvétel a döntéshozatal folyamatában, érdekesebb és változatosabb munkalehetőségek biztosítása, a számítástechnika etikai normáinak kidolgozása;

e) az ipari társadalom speciális helyzetben lévő csoportjainak bevonása az IFIP tevékenységébe, a fejlődő országok igényeinek fokozott figyelembevételé.

//IAG Communications, 1975. 2. sz. április p. 4–6./

Sárdy Péter

OKTATÁS

A reprográfia oktatása az Amerikai Egyesült Államokban

A könyvtárosoktatás keretében a rendszeres reprográfiai képzettség megszerzése nem könnyű. Egy 1965-ös adat szerint az USA-ban csak egyetlen főiskolán tartottak előadássorozatot, bár elszórtan több főiskolán is voltak tanfolyamok. A reprográfia elterjedése megkövetelte, hogy a könyvtárakba képzett szakemberek kerüljenek és ezt igazolja a könyvtárosoktatás utóbbi éveinek irányvonala is. A cikk egy előadássorozat fontos szempontjait, problémáit tárgyalja.

A cél nem az, hogy könyvtárosokból technikusokat képezzenek, hanem hogy a könyvtárosok megismerjék mit hasznosíthatnak a reprografiából. A tanfolyam nem mellőzi a technikát, de inkább egyes eljárások

előnyeinek-hátrányainak ismertetését célozza. Az előadássorozat befejeztével a hallgatónak képesnek kell lennie a szükséges felszerelések, eszközök kiválasztására, reprográfiai rendszert kell terveznie és ismernie kell egy reprográfiai üzem munkamenetét. Ismernie kell a reprográfia szerepét a könyvtári dokumentumok hozzáférhetővé tételében a bibliográfiai ellenőrzés problémáival együtt. A tanfolyam egyben új szemléletre, a könyvtárujú változó természetére is oktat.

A hallgatónak meg kell ismerniük a különböző reprográfiai eljárások előnyeit-hátrányait és meg kell tanulniok, hogy melyiknek az alkalmazása felel meg legjobban a célnak.

Egy 1966-os könyv még több mint 20 féle eljárást sorol fel, ma az elektrosztatikus a legelterjedtebb. Szükséges-e az elavult módszerek tanítása? A válasz igen, legalábbis két okból: egyesek olyan intézményekbe kerülnek, ahol nagy számban találnak régebben még elavult módszerekkel készült anyagokat. Ezekről meg kell állapítaniuk, hogy milyen eljárással készültek, mennyire tartósak. További ok: a reprográfia történeti fejlődésének elemzése vezet el a hallgatót a legújabb technikához, így nincs az az érzése, hogy egyszerre a mélyvízbe dobták. A fejlődés leglényegesebb pontja az, hogy a másolóeljárások a sötétkamrából az irodai helyiségekbe kerültek és annyira leegyszerűsödtek, hogy technikusok helyett irodai alkalmazottak kezelhetik a gépeket. Ennek ellenére a könyvtáros hallgatónak ismerniök kell az eljárás minden részletét.

A különböző másolóeljárások értékelése, kiválasztása könyvtári célra a kritériumok alapos elemzésével kezdődik: mennyire alkalmas bekötött könyvek másolására, milyen lesz a képek minősége, a gyorsaságot, a megőrzés igényét, a szolgáltatás megbízhatóságát melyik biztosítja, melyiknek a legelőnyösebb az ára, stb.

Külön figyelmet érdemel két speciális könyvtári felhasználás: az érmével, pénzzel működő másoló berendezések és a katalóguscédula sokszorosítás. A sokszorosítást, litográfiát csak röviden kell megemlíteni, érdekesebbek az újabb műszaki fejlődés eredményei, amelyek elterjedése hatással lesz a könyvtárakra is. Ilyenek: a színes másolás, a laserfelvétel, a száraz-ezüst fényképezés és a holográfia. A faksimile átvitel a technika megjavításával nagy jelentőséghez juthat.

A mikroformák megtárgyalása a különböző típusok könyvtári alkalmazásával kezdődik. Hagyományosan a 35 mm-es mikrofilmtekercs, a mikrokártyák és mikrofilmlapok az ismertebbek, de a kazetták, jackettek és montírozott kártyák stb. használata előtt is nagy jövő áll. Mivel a visszakeresés és a rendelkezésre bocsátás a két leglényegesebb tényező, komoly figyelmet kell fordítani az információviszanyerés különböző eszközeire, így a leolvasókra, illetve leolvasó-másoló berendezésekre. A visszakeresőrendszereknél meg kell különböztetni a kombinált és a differenciált kereső-raktározó rendsze-

reket. Különösen fontos a helyes raktározás ismerete a mikroformáknál.

A tanulmány két zárófejezete foglalkozik a szakirodalommal szemben támasztható követelményekkel és a legismertebb szakkönyvek ismertetésével, valamint a reprográfia hatásával a könyvtárakra.

Két nagy területre van jelentős befolyással: a könyvtári műveletek fejlesztésére és a könyvtári anyagok könnyebb hozzáférhetőségére. A másolat használata a könyvtárközi kölcsönzésben már jól bevált, de eddig kisebb figyelmet fordítottak a könyvtári műveleteknél betöltött szerepére. A jövő könyvtára talán inkább a másolatok, mikrofilmek hatalmas központja lesz, ahonnan nem kölcsönöznek, hanem szétosztják az anyagokat.

Az eddigieken kívül még négy tárgy érdemel különösebb figyelmet: a mikrokiadás, a mikroformák bibliográfiai ellenőrzése, a használók reagálása mikroformákra és a reprográfiára, végül a copyright és a reprográfia viszonya.

Kevés olyan terület van mint a reprográfia, ahol annyira fontos a legújabb fejlődés figyelemmel kísérése, ezért is olyan szükséges az állandó továbbképzés.

*/Journal of Education for Librarianship, 15. k. 3. sz.
1975. p. 147–159./*

Faragó Lászlóné

FORDÍTÁS

Mesterséges nyelv a dokumentációban

A nyelv funkciói

Az a tény, hogy a túlnyomórészt szöveges, tehát nyelvhez kötött információk közvetítése többnyire azok fordításával is együtt jár, arra a téves következtetésre vezethet, hogy a nyelv nem más, mint az információk továbbításának tetszés szerint cserélgethető kódja. Valójában a szöveges információk közvetítése csupán egyike a nyelv többféle – részben klasszikus, részben a legutóbbi időkben kialakult – funkciójának.

A nyelv *biológiai funkciója*: az idegenek megkülönböztetése a honfitársaktól. Tulajdonképpen a nyelv az embereknél olyan szerepet is betölt, mint egyes állatoknál a szaglás. Minél nehezebben elsajátítható egy nyelv, minél jellegzetesebbek sajátos jegyei, annál jobban betölti a biológiai funkciót.

A nyelv *kultúrtörténeti funkciója* valamely nép történelmi tapasztalatainak megőrzésében nyilvánul meg. Hogy a metaforák, a beszédfordulatok és a nyelvnek egyéb, a történelem során kifejlesztett sajátosságai

együttesen mennyire befolyásolják gondolkodásunkat, azt minden fordító tapasztalatból tudja.

A nyelv *kommunikációs funkciója* az emberek közötti információátadásnál jelentkezik hétköznapi, tudományos, politikai, kereskedelmi vagy egyéb ténnyel, kívánsággal, feladattal stb. kapcsolatosan.

A nyelvnek felsorolt három klasszikus funkcióján kívül jelentkezik egy negyedik is. Századunk közepe óta a tudatosan tervezett – vagyis mesterséges – algoritmuson alapuló (kibernetikus) nyelv nagy szerepet játszik a *számítógépek programozásánál*. A gépi fordítás – csupán kibernetikai szempontból – ma már a nyelv *kommunikációs* funkciójára korlátozva kielégítően megoldott feladat, a *kultúrtörténeti* viszonylatot vizsgálva már kérdéses és a *biológiai* funkció vonatkozásában pedig teljes képtelenség.

A dokumentációban kizárólag a nyelv kommunikációs funkciója jelentkezik; számára ugyanis minden – közléseleméleti szempontból – lényegtelen megkülönböztetés (pl. főnevek neme) és minden a történelem során létrejött kivétel (pl. ragozás) felesleges teher csupán. Az algoritmuson alapuló nyelvek viszont meglehetősen szegényesek, vagy – az ember számára – nem elég könnyen érthetőek ahhoz, hogy pl. egy tudományos szöveg lényeges tartalmának tömör kifejezésénél számításba jöhetnének. Ezért merült fel egy átfogóbb, tudatosan, ésszerűen tervezett *mesterséges nyelv* létrehozásának szükségessége.

A mesterséges nyelv fogalma és fajtái

A *mesterséges nyelv* – egy vagy több ember által – tudatosan kifejlesztett és megállapodásokon alapuló írott vagy hallható kód, amely az emberek közötti ténybeli vagy egyéb információk érthető közvetítésére szolgál. (A mesterséges nyelvnek tehát nem szükséges sem biológiai, sem kultúrtörténeti funkciót betöltenie!)

A mesterséges nyelvet két egymástól független szempont szerint is osztályozhatjuk:

az *információközlésben résztvevő partnerek szempontjából* tekintve, ha a csatorna egyik oldalán az ember, a másik oldalán pedig a számítógép (vagy egyéb mérnökkibernetikai termék) áll, akkor a használt mesterséges nyelv *algoritmus* vagy *programnyelv* (pl. Algol, Cobol, Progreso stb.). Amennyiben a mesterséges nyelv két (különböző anyanyelvű) ember között – tetszőleges témakörben – az átfogó megértést szolgálja, akkor nevezzük *interlingvisztikus* (nyelvek közötti) nyelvnek (pl. volapük, eszperantó stb.).

a *mesterséges nyelv kialakítása szempontjából* nézve, a tudatosan, egy vagy több nép nyelvéből, előre meghatározott formai szerkezeti törvények szerint kifejlesztett nyelveket *a-posteriori nyelveknek* hívjuk (pl. Algol, Cobol, volapük, eszperantó stb.), a nem